

ЮВАЛ НОЙ ХАРАРІ

SAPIENS

ЛЮДИНА РОЗУМНА

Коротка історія людства

З англійської переклав Олександр Дем'янчук

Київ
BOOKSHEF
2021

[Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

ЗМІСТ

ПОДЯКИ	9
КАЛЕНДАР ІСТОРІЇ	10

Частина перша. **КОГНІТИВНА РЕВОЛЮЦІЯ**

Розділ перший. Нічим не визначна тварина	15
Розділ другий. Дерево пізнання	35
Розділ третій. Один день із життя Адама та Єви	60
Розділ четвертий. Повінь	89

Частина друга. **АГРАРНА РЕВОЛЮЦІЯ**

Розділ п'ятий. Найбільше шахрайство в історії.....	107
Розділ шостий. Будівництво пірамід	132
Розділ сьомий. Перевантажена пам'ять	157
Розділ восьмий. В історії немає справедливості	174

Частина третя. **ОБ'ЄДНАННЯ ЛЮДСТВА**

Розділ дев'ятий. Стріла історії	211
Розділ десятий. Гроші пахнуть	224
Розділ одинадцятий. Місія імперії	242
Розділ дванадцятий. Закон релігії	266
Розділ тринадцятий. Секрет успіху	301

Частина четверта. **НАУКОВА РЕВОЛЮЦІЯ**

Розділ чотирнадцятий. Визнання невігластва	313
Розділ п'ятнадцятий. Міцний союз науки та імперії .	348
Розділ шістнадцятий. Кредо капіталізму	385
Розділ сімнадцятий. Русії промисловості	422
Розділ вісімнадцятий. Перманентна революція	443
Розділ дев'ятнадцятий. І по тому зажили вони щасливо	474
Розділ двадцятий. Кінець Homo sapiens.....	502
Післяслово. Тварина, яка стала Богом.....	525
ЛІТЕРАТУРА	527

*Моєму батькові Шломо Харарі,
з любов'ю й добрими спогадами*

[Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

ПОДЯКИ

Цінні поради й допомогу мені надавали: Сара Агароні, Доріт Агаронов, Амос Авізар, Цафрір Барзілай, Ной Бенінга, Тірза Айзенберг, Амір Фінк, Беньямін З. Кедар, Йосі Морі, Еял Міллер, Шмуель Роснер, Рамі Ротгольц, Офер Стейніц, Міхаель Шенкар, Гі Заславскі й усі вчителі та студенти програми світової історії Єврейського університету Єрусалима.

Особлива подяка Джареду Даймонду, який учив мене бачити загальну картину, Дієго Голстейну, який надихнув мене на написання цієї історії, а також Деборі Гарріс, яка допомогла поширити цю оповідь.

КАЛЕНДАР ІСТОРІЇ

РОКІВ ТОМУ

13,8 млрд	З'являються матерія й енергія. Починається фізика. З'являються атоми й молекули. Починається хімія.
4,5 млрд	Утворюється планета Земля.
3,8 млрд	Виникають організми. Починається біологія.
6 млн	Остання спільна бабуся і людей, і шимпанзе.
2,5 млн	Еволюція людини в Африці. Перші кам'яні знаряддя.
2 млн	Люди переселяються з Африки до Євразії. Розвиток людей різних видів.
500 тис.	Неандертальці еволюціонують у Європі й на Близькому Сході.
300 тис.	Вогонь стає звичним щоденним знаряддям.
200 тис.	<i>Homo sapiens</i> еволюціонують у Східній Африці.
70 тис.	Когнітивна революція. Виникнення вигаданої мови. Початок історії. Сapiєнс із Африки розселяються по всьому світу.

45 тис.	Сапієнс оселяються в Австралії. Знищення австралійської мегафауни.
30 тис.	Винищення неандертальців.
16 тис.	Сапієнс заселяють Америку. Знищення американської мегафауни.
13 тис.	Винищення <i>Homo floresiensis</i> . <i>Homo sapiens</i> залишається єдиним живим видом людини.
12 тис.	Аграрна революція. Одомашнення рослин і тварин. Постійні поселення.
5000	Перші царства, письмо і гроші. Політеїстичні релігії.
4250	Перша імперія — Аккадська імперія царя Саргона.
2500	Винайдення монет — універсальних грошей. Перська імперія — всезагальний політичний порядок «на користь усіх людей». Буддизм в Індії — всезагальна правда «заради звільнення всіх істот від страждань».
2000	Імперія Хань у Китаї. Римська імперія в Середземномор'ї. Християнство.
1400	Іслам.
500	Наукова революція. Людство визнає своє невігластво і розпочинає здобувати безпрецедентну потугу. Європейці починають захоплювати Америку й океани. Уся планета стає єдиною ареною розгортання історії. Формування капіталізму.

200	Промислова революція. Сім'ю й громаду витісняє держава і ринок. Масове винищення рослин і тварин.
Нині	Люди долають межі планети Земля. Ядерна зброя загрожує виживанню людства. Дедалі більше організмів формується розумним проектуванням, а не природним добром.
Майбутнє	Розумне проектування стане основним принципом життя? Перші неорганічні форми життя? Алтрейд людей до стану богів?

Частина перша

КОГНІТИВНА РЕВОЛЮЦІЯ

1. Відбиток людської руки, залишений приблизно 30 тисяч років тому на стіні печери Шове поблизу міста Валлон-Пон-д'Арк у Південній Франції. Наче хтось хотів сказати: «Тут був я!»

[Купить книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

НІЧИМ НЕ ВИЗНАЧНА ТВАРИНА

Приблизно 14 мільярдів років тому внаслідок Великого вибуху з'явилися матерія, енергія, час і простір. Ці фундаментальні особливості Всесвіту вивчає ФІЗИКА.

Майже через 300 тисяч років після своєї появи матерія й енергія поєдналися в складні структури, тобто атоми, які потім стали утворювати молекули. Атоми, молекули та їхні взаємодії вивчає ХІМІЯ.

А 4 мільярди років тому на планеті Земля окремі молекули утворили особливо великі й складні структури — організми. Наука, що описує організми, називається БІОЛОГІЄЮ.

І орієнтовно 70 тисяч років тому організми, які належать до виду *Homo sapiens*, почали утворювати ще складніші структури під назвою КУЛЬТУРА. Подальший розвиток цих людських культур досліджує ІСТОРІЯ.

Перебіг історії визначили три видатні революції. Когнітивна революція дала старт усій історії приблизно 70 тисяч років тому. Аграрна революція пришвидшила її хід 12 тисяч років тому. Наукова революція, що почалася лише 500 років тому, цілком імовірно, призведе до кінця історії й започаткує щось зовсім відмінне. Ця книга оповідає про те, як ці три революції вплинули на людей і пов'язані з ними організми.